

ДОСЛІДНІ ПОЛЯ ТА ЇХ РОЛЬ В СТАНОВЛЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОСЛІДНИЦТВА НА СУМЩИНІ

Добробут сумського краю споконвіку ґрунтувався на сільському господарстві. Його розвиток тут відбувався, переважно, завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам та переважаючим чорноземам. Однак інтенсивний розвиток капіталізму, що спостерігався після проведення у 1861 р. в Російській імперії аграрної реформи, спричинив зростання попиту на продукцію сільського господарства, тому назривала нагальна потреба проведення наукових досліджень в аграрній сфері.

До цього спонукав і більш ніж півстолітній досвід успішної діяльності дослідних станцій та полів в країнах Західної Європи та США, що вже давав свої плоди у вигляді нових сортів сільськогосподарських культур та технологій їх вирощування, мінеральних добрив та механізмів, що у сукупності давало підвищення продуктивності сільськогосподарської продукції, а отже – і збільшення прибутків. В Російській імперії, частиною якої на той час були й землі Сумщини, також вже були зафіксовані поодинокі факти успішного функціонування дослідних установ.

Епоха ж розквіту галузевого дослідництва у всій Російській імперії спостерігалась у період з 1881 до 1905 рр. І ця сторінка в історії становлення дослідної справи пов'язана з сумським краєм, де з 1881 р. діяло Тростянецьке дослідне поле, що за твердженням В. В. Вінера, було першою в Україні установою, роботи на якому мали науково-дослідницький характер [1, с. 8].

Це поле було створене Харківським товариством сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (далі - ХТСП) у рамках широкомасштабної організації мережі дослідних полів (всього 37 в різних губерніях, за період 1881-1902 рр.). Програму проведення дослідів розробив професор Харківського Університету А. Є. Зайкевич, що виконував на той час

ще й обов'язки секретаря ХТСГ, завдяки чому розвиток дослідної справи був ще й практичною базою для кафедри агрономії.

Серед цих полів були й декілька на теренах сумського краю (у Харківській губ.): вже згадане Тростянецьке в маєтку цукрозаводчика Л. Є. Кеніга (Охтирський пов., 1881-1913 рр.), Морочанське (с. Мороча, 1884-1896 рр.), Піщанське (с. Піщане, 1891-1993 рр.) та Хотіньське у маєтках графині А. Д. Строганової (с. Хотінь Сумського пов., 1890 р.) – діяли під протекторатом ХТСГ, а інші – Миколаївське цукрозаводчика П. І. Харитоненка (Сумський пов., 1887-1907 рр.), Угроїдське при цукровому заводі П. І. Харитоненка (Охтирський пов., 1891-1901 рр.), Чупахівське у маєтку, що належав Чупахівському товариству цукрового заводу (с. Чупахівка Охтирського пов.) (1891-1907 р.) та Гребениківське при цукровому заводі у маєтку графа М. М. Толстого (Охтирський пов.) (1891-1893 рр.) – функціонували як самостійні.

ХТСГ змушене було організовувати дослідні поля в маєтках господарів, де були для цього найменші витрати, оскільки державні субсидії дослідні поля почали щорічно отримувати лише з 1890 р.

Всі вищезгадані дослідні поля були розташовані в господарствах, де цукрове буряківництво складало основу рільництва, тому в їх програму, в основному, ввійшли питання, що стосувалися цієї культури. Пізніше увага була звернута й на проведення дослідів із зерновими, кормовими травами, мінеральними та органічними добривами тощо. Виключенням було лише Хотіньське поле, яке функціонувало всього один рік: задачею цього поля було отримання матеріалу для ботанічних досліджень пшениці (420 її зразків привезені Міністерством Фінансів з різних місцевостей Російської імперії) [3].

Олексіївське дослідне поле цукрозаводчика П. І. Харитоненка (1891-1906 рр.), створене без участі ХТСГ, спочатку функціонувало самостійно, а з 1903 р. разом з Миколаївським дослідним полем стало філіалом Іванівської дослідної станції, яка до 1906 р. тут проводила свої польові дослідження [4, с. 229].

Згодом Тростянецьке та Чупахівське дослідні поля ввійшли до Мережі

дослідних полів Всеросійського товариства цукро заводчиків.

На початку ХХ ст. розпочало свою діяльність Роменське дослідне поле Роменського товариства сільських господарів (Полтавська губ., 1904-1914 рр.), що проводило дослідження з агротехніки сільськогосподарських культур та застосування добрив. А з відкриттям у 1910 р. Сумської сільськогосподарської дослідної станції Харківського губернського земства, що набула статусу районної, та припиненням діяльності однойменної дослідної станції Сумського повітового земства (на базі Сумської сільськогосподарської школи) [2, арк. 15], виникла необхідність продовження ще на декілька років проведення дослідів розпочатих раніше на пришкільній станції. З цією метою при школі діяло Сумське дослідне поле (1911-1913 рр.), на якому новостворена Сумська районна сільськогосподарська дослідна станція силами свого персоналу і на свої ж кошти продовжила дослідження.

У тій частині сумського краю, що на той час належала до Чернігівської губернії, функціонування самостійних дослідних полів не зафіксовано.

Таким чином, можна констатувати, що вітчизняна сільськогосподарська дослідна справа сформувалася на початку 80-х рр. ХІХ ст., а дослідні поля, що функціонували на теренах сумського краю наприкінці ХХ – на початку ХХ ст., заклали підвалини галузевої дослідницької справи Сумщини.

Література

1. Винер В. В. Совещание по организации сельскохозяйственного опытного дела при Главном Управлении Землеустройства и Земледелия: краткий отчет. Санкт-Петербург, 1908. 32 с.
2. Держархів Харківської обл., Ф. 304, Оп. 1, Спр. 2663, 50 арк.
3. Зайкевич А. Отчет о работах, произведенных на опытных полях за 1890 г. Харьков: Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова, Рыбная, № 30, 1891.
4. Труды Ивановской сельскохозяйственной опытной станции П. И. Харитоненко. Вып. 2 : Результаты полевых опытов за трехлетие 1904-1905-1906 гг. / сост. Б. Н. Рожественский. Сумы, 1907. 236 с.